

KENNISCENTRUM SOCIALE INNOVATIE

Werken aan inclusie, veiligheid en rechtvaardigheid

LECTORAAT SCHULDEN EN INCASSO

De leefwereld van mensen met schulden en armoede
Hoe sluit jouw dienstverlening aan?

*Tamara Madern
& Joke de Kock*

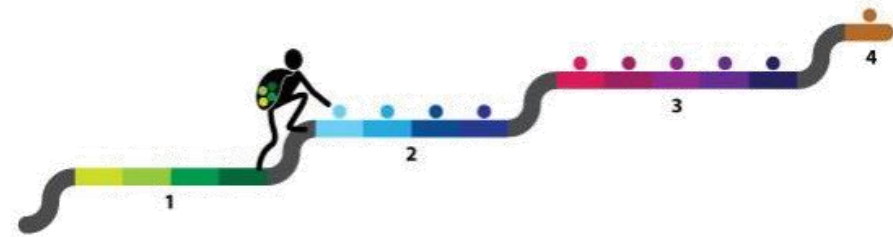
Korte introductie

- Inleiding:
  - De samenleving
  - De invloed van stress
  - Stress-sensitieve dienstverlening in het kort
- Het gesprek
- De plannen

Waarom is schulden en
armoede oplossen zo
moeilijk?

Schuldenvrij

Er is slechts 1 regel:

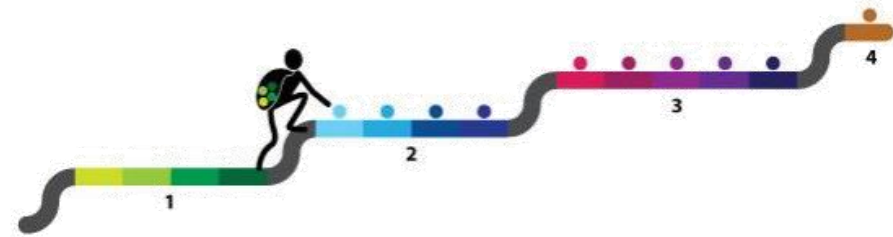
Niet meer uitgeven dan je hebt.....

Simpel toch?

Hoe komen dan toch zoveel mensen in de problemen?

Geen armoede

Er is slechts 1 regel:

Zorgen dat je genoeg geld hebt.....

Simpel toch?

Hoe komen dan toch zoveel mensen in de armoede?

Reden 1: Complexe samenleving

Eenvoud loont
Oplossingen om schulden te voorkomen

raad voor **Volksgesond Samen**

WETEN IS NOG GEEN DOEN
EEN REALISTISCH PERSPECTIEF OP REDZAAKHEID

WRR

WRR
WETENSCHAPPELIJK RAAD VOOR HET OVERHOUDEN

Eigen schuld?
Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden

Wol Tienagel

Amsterdam University Press

→ 🏠 📄 🖨

BURGERPERSPECTIEF OP SCHULDHULPVERLENING

...k naar de ervaringen met gemeentelijke lening

de Nieuw & de Nieuw

Demo: Lost Boys 5 jaar later

LOST BOYS
5 JAAR LATER

De samenleving is te complex

- **Paritas Passé:** (Jungmann e.a., 2012)
  - Door complexiteit van beslagwetgeving en nieuwe incassobevoegdheden komen mensen met financiële problemen verder in de knel.
- **Eenvoud loont:** (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2017)
  - Veel schulden kunnen voorkomen worden door regels eenvoudiger te maken.
- **Weten is nog geen doen:** (WRR, 2017)
  - De hedendaagse samenleving stelt hoge eisen aan redzaamheid van burgers.
- **Burgerperspectief op schuldhulpverlening:** (Van Zutphen e.a., 2016)
  - De overheid gaat onterecht teveel uit van zelfredzaamheid van burgers bij gemeentelijke schuldhulpverlening.

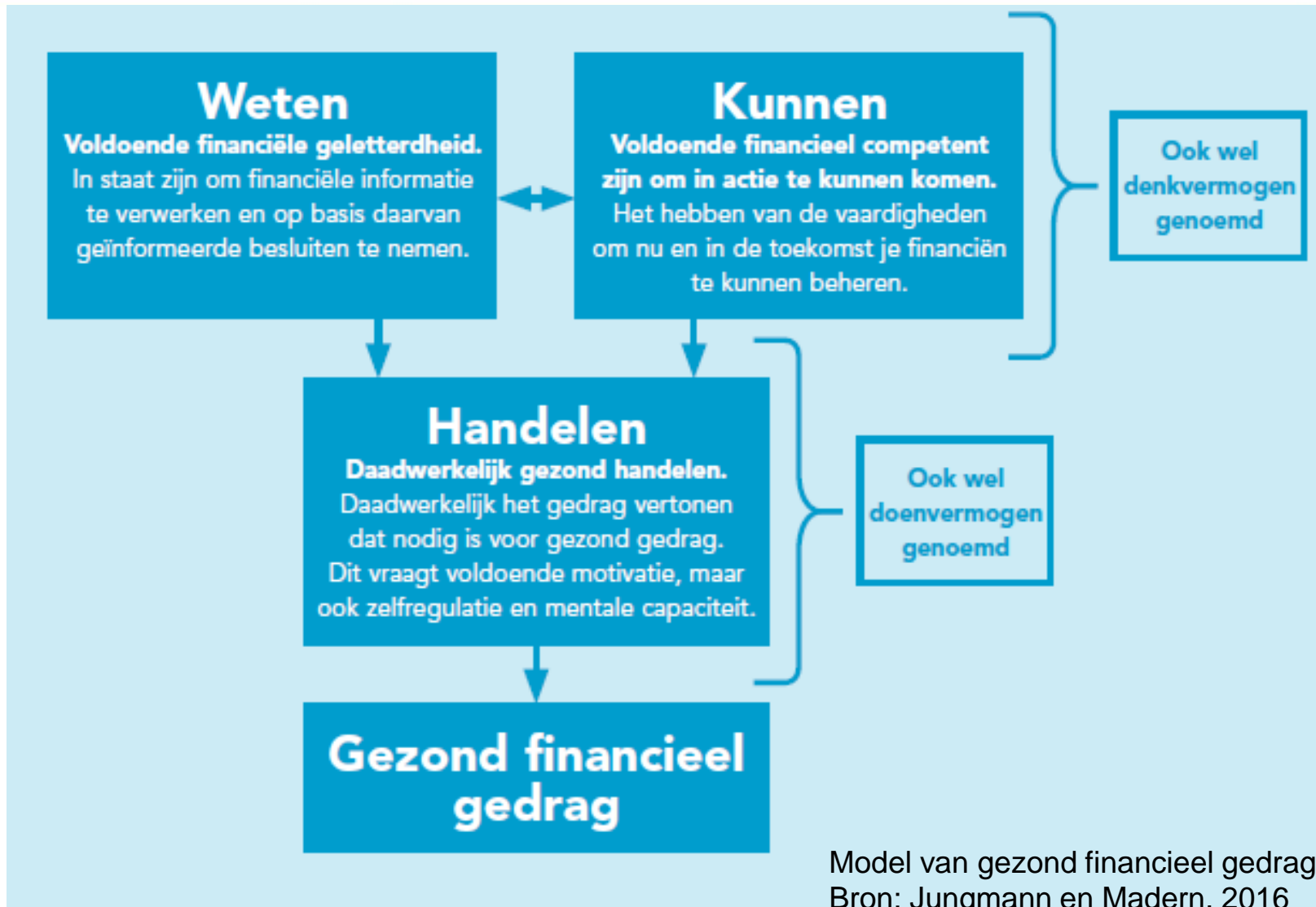
27 verschillende inkomensregelingen

Cluster	Nr .	Inkomensafhankelijke regeling	Verantwoordelijk departement/ uitvoeringsinstantie
1. Belastingkorting	1	Algemene heffingskorting	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	2	Gecombineerde heffingskorting	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	3	Inkomensafhankelijke combinatiekorting	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	4	Arbeidskorting	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	5	Ouderenkorting	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	6	Alleenstaande ouderenkorting	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	7	Alleenstaande ouderkorting	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	8	Aftrek specifieke zorgkosten	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
	9	Hypotheekrenteaftrek	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Financiën/ Belastingdienst
	10	Ouderentoeslag box 3	Ministerie van Financiën / Belastingdienst
2. Tegemoetkoming op rijksniveau	11	Tegemoetkoming specifieke zorgkosten	Ministerie van VWS / Belastingdienst
	12	Algemene tegemoetkoming chronische zieken en gehandicapten	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport / CAK
	13	Tegemoetkoming ouders van thuiswonende gehandicapte kinderen (TOG)	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / SVB
3. Toeslag op rijksniveau	14	Huurtoeslag	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties / Belastingdienst
	15	Zorgtoeslag	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport / Belastingdienst
	16	Kindgebonden budget	Ministerie van Sociale Zaken & Werkgelegenheid
	17	Kinderopvangtoeslag	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / Belastingdienst
4. Uitkering	18	Algemene bijstand	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / Gemeente Den Haag
	19	Bijzondere bijstand	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / Gemeente Den Haag
5. Toeslag op uitkering	20	Langdurigheidstoeslag	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / Gemeente Den Haag
6. Gemeentelijke tegemoetkoming	21	Ooievaarspas	Gemeente Den Haag
	22	Vergoeding leerlingenvervoer	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap / Gemeente Den Haag
	23	Tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport / Gemeente Den Haag
	24	Goedkopere ziektekostenverzekering	Gemeente Den Haag
7. Kwijtschelding	25	Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	Gemeente Den Haag
	26	Kwijtschelding waterschapshellingen	Hoogheemraadschap van Delfland/ Regionale Belasting Groep
8. Toekenning	27	Toekenning sociale huurwoning	Ministerie voor Wonen en Rijksdienst / Uitvoering door Woningcorporaties

Charité e.a. (2014). Onderzoek naar regeldruk als gevolg van koppeling van regelingen aan inkomen van de burger

Reden 2:

We denken te eenvoudig over financieel gedrag

Model van gezond financieel gedrag
Bron: Jungmann en Madern, 2016

Weten, kunnen & handelen

- Weten: financieel geletterd zijn
- Kunnen: beschikken over financiële vaardigheden
- Handelen: gemotiveerd zijn om het gewenste gedrag te vertonen én in staat zijn tot voldoende zelfregulatie

Meer aandacht voor handelen is nodig!

Weten & kunnen

Weten

Omstandigheden maken het moeilijk

Het is niet (altijd) duidelijk wat goed is

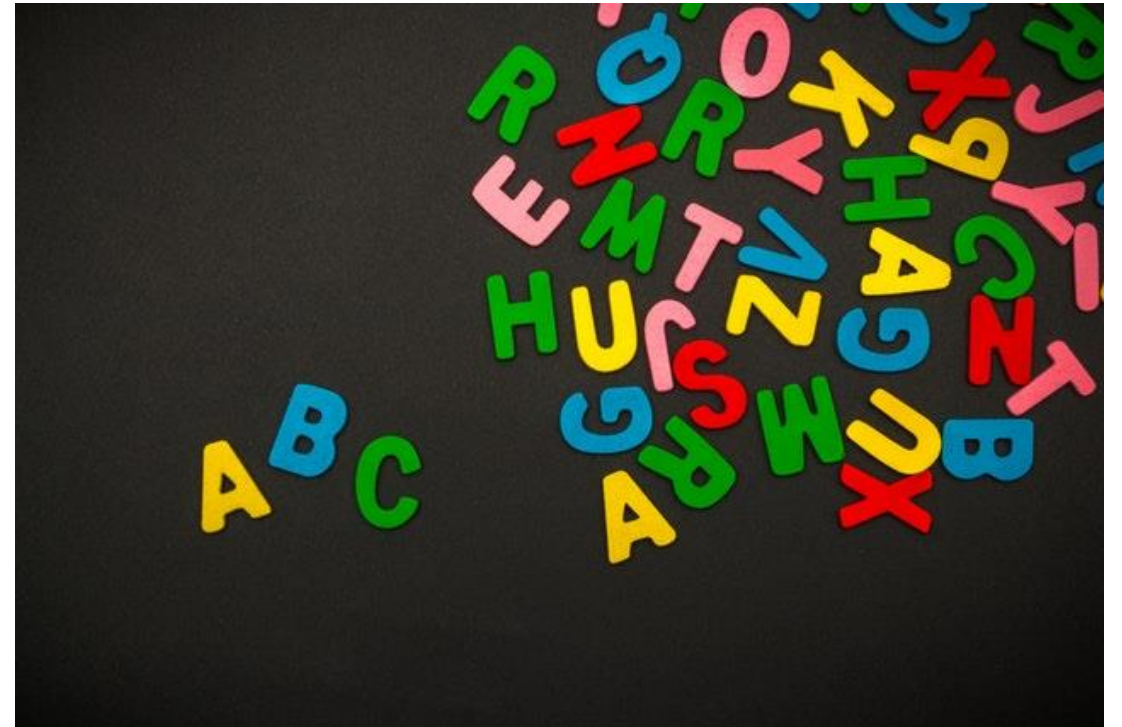
Kunnen

Digitalisering

Scan de QR-code

Laaggeletterdheid

Weten & kunnen

~~=~~

Doen

De Psychologie - handelen

Twee systemen

Automatisch	Reflectief
Ongecontroleerd	Gecontroleerd
Moeiteloos	Moeizaam
Associatief	Deductief
Snel	Langzaam
Onbewust	Bewust
Ervaring	Volgens regels

Bron: Thaler en Sunstein (2008).

Psychologische basisbehoeften

Autonomie

Betrokkenheid

Competentie

Bij financiële problemen staan de psychologische basisbehoeften onder druk

Betrokkenheid

De invloed van stress

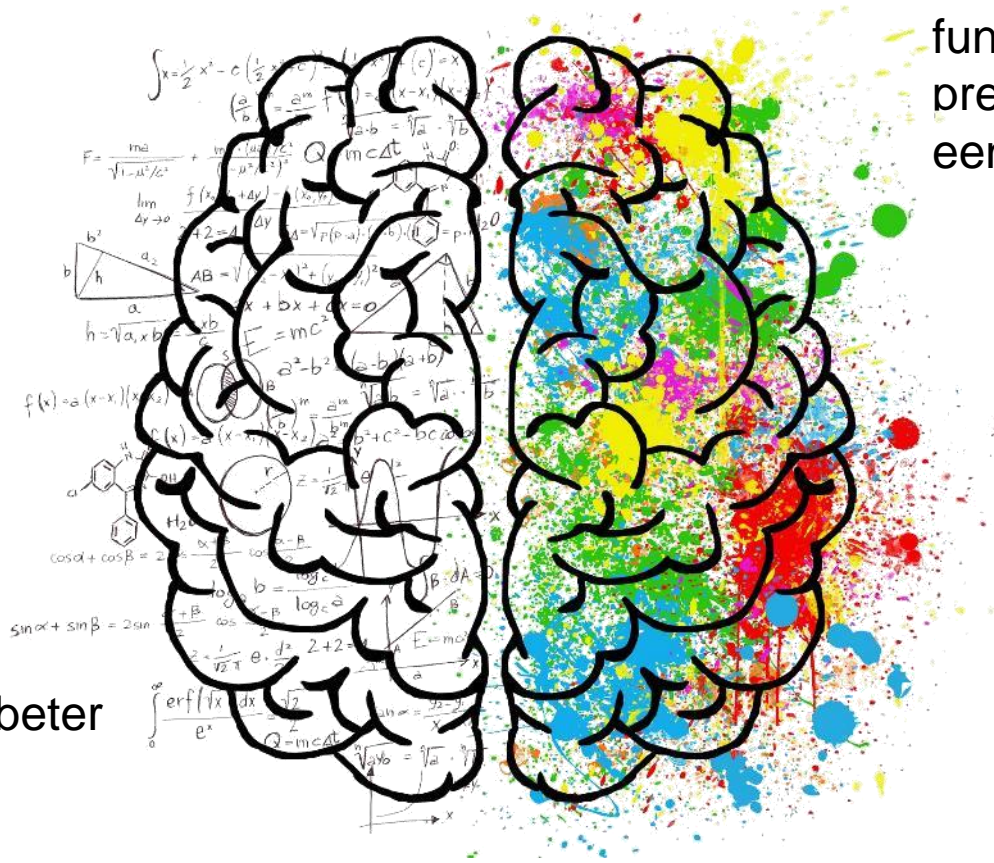
Schaarste

Waarom arme mensen domme dingen doen...:

- Stress en verminderd welbevinden
- Psychische en fysieke achteruitgang
- IQ daalt
- Tijdshorizon is nabij
- Geloof dat inspanning zin heeft neemt af

Stress heeft twee kanten

Chronische stress ondermijnt ons functioneren. We gaan slechter presteren en kunnen gevangen raken in een dynamiek van onmacht

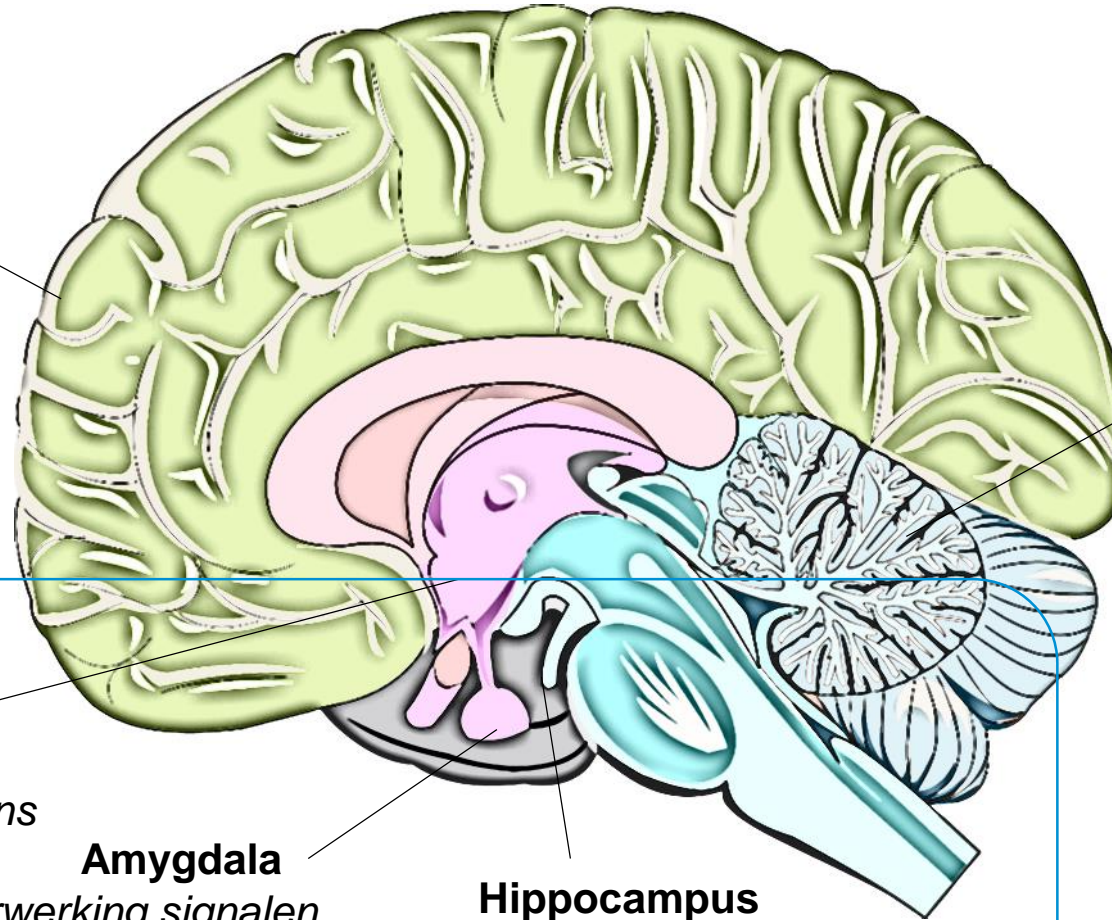
Incidentele stress helpt ons om beter te functioneren. We zijn alert en presteren beter.

Onze hersenen en stress

Prefrontale cortex

*Executieve functies
Doelgericht handelen*

Cerebellum

Reguleren van angst- en plezierreacties

Hypothalamus

*Soort commandocentrum
In actie brengen stress respons*

Amygdala

*Verwerking signalen
Scan veilig of niet veilig*

Hippocampus

*Remt aanmaak
stresshormonen*

Limbisch systeem

Prefrontale cortex

Denkfuncties

- Plannen
- Organiseren
- Tijdmanagement
- Werkgeheugen
- Metacognitie

Regulatiefuncties

- Verleidingen weerstaan
- Emoties beheersen
- In actie komen
- Aandacht vasthouden
- Flexibel zijn
- Doorzettingsvermogen

**Executieve functies zijn nodig voor
doelgericht gedrag**

Cognitieve impact Doorwerking aanhoudende stress

- Gedreven door korte termijn belangen
- Minder goed in staat om problemen te analyseren en prioriteiten te stellen
- Minder goed in staat om positieve intenties om te zetten in actie
- Meer moeite om zaken goed te organiseren en overzicht te houden
- Minder goed in leren en in zaken onthouden

- Minder gevoelig voor feitelijke informatie
- Minder ontvankelijk voor advies en hulp (wantrouwender)
- Ongenuanceerder (iemand is voor of tegen je/ jouw voorstel)
- Vooral aandacht voor eigen belang

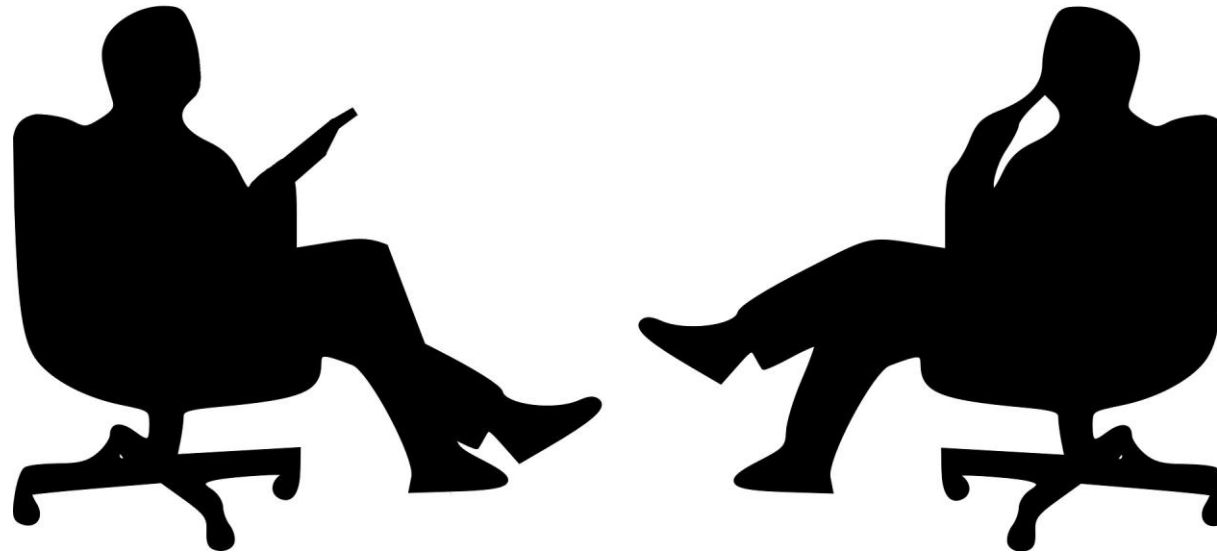
Stress-sensitieve dienstverlening

Stress-sensitieve dienstverlening

- Geen stress toevoegen in de dienstverlening
  - Bv aandacht voor de inrichting van ontmoetingsruimten, formulieren etc.
- Steunende interactie
  - Methodische gespreksvoering: bewezen effectieve empathische en activerende technieken
- Voorzien in psycho-educatie
  - Toelichten hoe stress doorwerkt (vergroot interesse in samenwerking)
- Helpende instrumenten en tools
  - Lange termijn doelen ontwaren, korte termijn actie ondersteunen
- Schaarste opheffen
  - Corrigeren beslagvrije voet, toeslagen etc

Het gesprek

De opdracht

Stel je voor je bent zelf klant bij je eigen organisatie.

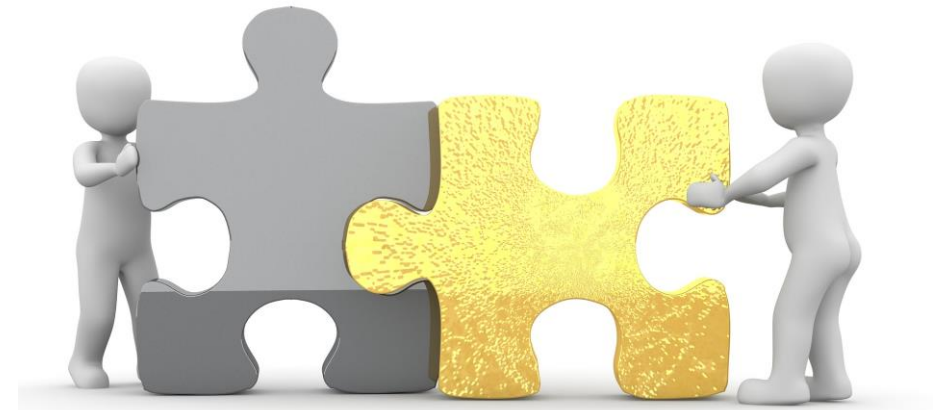
Hoe is dat voor je?

Waar zou je tegenaan lopen, wat levert meer stress op?

Benoem 2 verbeterpunten

Ga nu met de groep kijken wat er is opgehaald.

Zijn het vergelijkbare punten? Heeft wellicht iemand anders al een concrete oplossing? Hoe kun je dit doorvoeren?

Dr. Tamara Madern

- Lector Schuldpreventie & vroegsignalering Hogeschool Utrecht
- Adviseur en trainer TMAadvies
- Projectleider 'Schouders Eronder, lijn Innovatie & onderzoek'
- Redactielid tijdschrift Schuldsanering
- Lid Raad van Advies Vaste Lasten Pakket
- Bestuurslid Landelijk Stimuleringsnetwerk Thuisadministratie

Laten we in contact blijven!

 KSI_HU

 BIT.LY/AANMELDENKSI

 KSI@HU.NL

Tamara Madern
Tamara.madern@hu.nl

06 28411836